

Dr. Gunda Béla: I. A gyűjtögető gazdálkodás. 2. Az elvetett búzától a kenyérig.

Útmutató Füzetek a Néprajzi Adatgyűjtéshez. I. sz.

Néprajzi Múzeum. Országos Magyar Történelmi Múzeum Néprajzi Tára.

Ethnologiai Adattár. Budapest, 1939. 70 l. 8°.

Vannak olyan könyvek, melyek többet tartalmaznak pusztán címüknél. Itt van pld. *Bátky Útmutatója*. (*Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére*. Bp. 1906.) Címe után egyszerű kalauz néprajzi jellegű tárgyak összegyűjtésére, valójában azonban ennél sokkalta több: a magyarság tárgyi néprajzának első, széles látóterű összefoglalása, bizonyos tekintetben még ma is, a *Magyarság Néprajzának* megjelenése után, jól forgatható kézikönyv. Hasonlóképp többet ad az egyszerű útmutatóknál Gunda itt tárgyalandó kis füzete is. Tudományunkban műsorokat eddig eleget szerkesztettek. Mindezek közös hibája, hogy általánosságokban beszélnek, a dolgokat, teendőket csak távolról körvonalazzák. Ehhez azonban nem vagyunk eléggé érettek. A magyar néprajzban sohasem volt meg a tudományban különben oly elengedhetetlen folytonosság, a kutatás eredményeinek egymáshozvetettségét. Kutatóink munkamódszere hasonlatos volt a bölcselkedőkéhez, akik minden ízben előlről kezdik egy rendszer — a saját rendszerük — felépítését. Nagy vonalakban felvázolt programot csak egy élő, virágzó, dús növényes tudományos élet határain belül lehet adni, ahol a mindenkorai részletkérdésekkel tisztában vannak a dolgozók. Mindezek hiányában egy új tudományos életforma, új szempontok bevezetése csak az apró részletek bemutatásán, átdolgozásán keresztül sikerülhet.

Gunda szempontjai elsősorban is valóságos néprajzi szempontok, a fogalom modern értelmezésében. A mai néprajz célját az ember és természet rejtélyes kölcsönhatásának kutatásában találja meg, tárgyaknak, életműködéseknek a közösségben elfoglalt szerepét tárja fel. A művelődésjavak folyton alakulnak, változnak és alkalmazkodnak, nagyrésztben az ember is. „Alapvető feladatunk legyen annak megállapítása, hogy *miképpen volt a múltban és miképpen van ma. Mikor és miért történt a változás.*“ (10. 1.) A kutatás feladata azonban nemcsak néprajzi, de nemzeti is: „... nem száraz, unalmas néprajzi adatokat gyűjtünk, hanem népi kultúránk, magyar népi mivoltunk alakulásának, változásának, lényegének olyan mozzanatait kutatjuk, amelyek nélkül nem tudjuk megmondani, hogy kik vagyunk és mit jelentünk itt Európa keletén rokontalanul és baráttalanul idegen népek közé beágyazva.“ (8. 1.) — A jó gyűjtő gyűjtésén kívül nevel is, a parasztságot formálja — gyakran öntudatlanul, pusztán serény munkálkodásával — multjának, hagyományainak megbecsülésére

Az itt röviden érintett szempontok végighúzódnak az összes, igen alaposan tárgyalt, több oldalról megvilágított részletkérdéseken és fejezeteken. Pld. a gombagyűjtésnél az egyes gombafajok felsorolásán, a gombászás technikáján, gombák elkészítési módjain kívül figyelemmel kell lennünk az emberre is: kik járnak gombászni, férfiak, nők vagy gyerekek, csoportban vagy magánosan, őslakosok vagy idegenből betelepültek, nemzetiségek, van-e egyes családoknak, falurészeknek külön gombászóterületük, mikép osztoznak a közösen gyűjtött gombákon stb. Általában a népi tevékenységek összegyűjtésében, leírásában mindenütt ott szerepel a társadalmi tényezők rögzítése, az illető néprajzi tárgy, tény helyzete a közösségben vagy még helyesebben: kölcsönhatása a közösséggel. „... az előttünk feltáruló összes jelenségeket s az azokból felépülő *kultúra-formát, a kultúra alkatát* földrajzi, történelmi, társadalmi, gazdasági, lélektani tényezők, a mindezekről befolyásolt, a vér és a szellem által irányított *népi formáló erő* hozták létre.“ (64. l.) — Ma már azt is meg kell kérdeznünk, mit szól bizonyos szokatlanabb életformához (pld. a böngészéshez) a falu népe. Nem elégséges a művellet pusztá feljegyzése, ennél tán sokkal fontosabb az illető néprajzi forma jelentőségének, szerepének megállapítása a paraszti életben.

Magunk részéről e kérdésekkel kapcsolatban még kettőt hangsúlyoznánk. Egyik a város és falu (úri, magasabb réteg és parasztság) viszonya, a másik az egyén viselkedése, hatása a közösségre. A kettő részben összefügg egymással. Az úri társadalmi réteg, egy város közelségének hatása kétségtelen, akár gazdasági okokból, akár, hogy a parasztság életszemléletét bizonyos mértékben alakítja. De hasonlóképp formáló erővel bírhat az egyén is, ha valamiképp tudatosítja a közösség eddigi szunnyadó, lappangó erőit. E formáló tényezők útjának kiderítésére pedig már egészen egyszerű, pld. a gyűjtőgyűjtéssel kapcsolatos, helyesen meglátott adatok is fényt deríthetnek.

A kis könyv egy induló, hosszabb sorozat első füzeté. Ha a következőket is ehhez hasonló irányban szerkesztik, a magyar néprajz beláthatatlanul gazdag termésre számíthat. Gunda Útmutatójának összeállítása olyan, hogy nem kell félnünk a kérdőíves módszerek közös hibájától, a kutatás elgépiesedésétől. A gyűjtőnek tág teret hagy az egyéni kezdeményezésre és a felvetett kérdések továbbfejlesztésére. A kérdőíves módszerekre mindig gyanakvással tekintettünk, mert a kérdőlap, különösen tapasztalatlan kezdő kezében, inkább káros, mint hasznos. A problémák voltaképp a gyűjtés folyamán alakulnak ki, kinn a tethelyen, amikor a kérdőív csak alkalmatlan kolonc lehet. De, ismétlem, mindettől Gunda Útmutatójával kapcsolatban nem kell félnünk, egyáltalán nem szorítja szűk korlátok közé a gyűjtő egyéniségét. Útmutatója mindenestre sajátlagosan magyar könyv, csakis a magyar néprajzi viszonyok között jöhetett létre: gyűjtéshez való

egyszerű útmutató, de mert magyar nyelven korszerű módszertani néprajzi munka még eddig nem jelent meg, szükségszerűleg módszertani kézikönyv is — néhány oldalba sűrítve.

Mint módszertani, gazdag irodalommal kiegészített kézikönyvet sokan nagy haszonnal olvashatják és reméljük, hogy mint kitűnő útmutatót gyűjtés közben is számtalan használják. Igen gondosan összeválogatott, mindenre kiterjedő kérdéseire pontosan megfelelve egy új életszemlélet nagyvonalú rajza bontakozik ki, és már egyetlen szűkebb tárgykörön belül is (mint pld. a gyűjtögetés) eljuthatunk parasztságunk, a falu egységes, helyes ismeretéhez.

Dr. Vajkai Aurél.

Gunda, Béla: 1. Die Sammelwirtschaft. 2. Von der Saat bis zum Brot. — Leitfaden zur ethnographischen Sammeltätigkeit. Nr. 1. (Buchbesprechung). Eine ungarische Methodenlehre der Volkskunde erschien bis auf unsere Tage noch nicht; so müssen wir die zerstreut veröffentlichten „Leitfäden zu der Forschung“ als solche betrachten. Auch Gunda's „Leitfaden“ ist zu diesen zu rechnen. Die Gesichtspunkte des Buches erschliessen die moderne volkskundliche Methode, welche die Erforschung der geheimnissvollen Wechselwirkungen zwischen Mensch und Natur zur Aufgabe stellt und welche die Rolle der Gegenstände und der Lebensfunktionen, die sie in der Gemeinschaft einnehmen, zu klären bestrebt ist. — Die Kulturgüter ändern sich ständig, sie passen sich fortwährend an — so auch zum grossen Teile der Mensch —, unsere grundlegende Aufgabe ist eben diese Aenderungen je genauer zu erfassen. — Andererseits, sind der Gegenstand und die Handlung nicht unabhängig, sie wurden nie vom schöpfenden Menschen getrennt; die Klärung der soziologischen Zusammenhänge ist ein nicht weniger bedeutendes Programm. Die Struktur der Kultur, wurde von einer — durch zahllose (geographische, historische, gesellschaftliche, wirtschaftliche, psychologische) Faktoren beeinflusste, gestaltende Volkskraft zustande gebracht. Zur Erschliessung all dieser Faktoren werden von Gunda zahlreiche grundlegende Fragen, die den in Rede stehenden Gegenstand von vielen Seiten erklären, aufgestellt. Ein besonderer Vorteil des „Leitfadens“ ist, dass seine Fragen die Persönlichkeit des Forschers nicht einschränken, im Gegenteil, sie geben freien Raum für die individuellen Anregungen, für die Weiterbildung derselben, und so haben wir den allgemeinen Fehler der Fragebögen: die Mechanisierung nicht zu befürchten. Die also durchgeführte systematische Forschung erfüllt ausser ihren wissenschaftlichen Ergebnissen auch ihre nationale Bestimmung, da sie ausser der Arbeit des guten Forschers zugleich erzieherisch wirkt, sie verhilft das Bauerntum zur gesteigerten Schätzung seiner Überlieferungen, seiner Vergangenheit.